

Krigets lärdomar bortglömda i fred

Brittiska armén under mellankrigstiden

av Johan Enegren

TITEL:

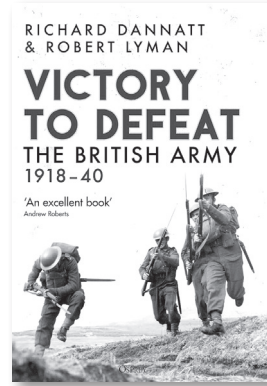
Victory to defeat: The British Army 1918–40

FÖRFATTARE:

Richard Dannatt och Robert Lyman

FÖRLAG:

Bloomsbury Publishing PLC, London 2023

I BOKEN "VICTORY TO DEFEAT: THE BRITISH ARMY 1918–40" (Oxford 2023) har förre brittiske arméchefen general Richard Dannatt och militärhistorikern Robert Lyman levererat en intressant variant på det gamla temat att militärer utkämpar gårdagens krig. Deras tes är att den brittiska armén, som under första världskrigets slutskede framgångsrikt övergick från skyttegravsrig till en offensiv taktik, som med hjälp av kulspyrtebeväpnat infanteri, pansar och artilleri i tätt samarbete med ingenjörtrupper och flyg tryckte tillbaka och besegrade den tyska armén på västfronten. Lärdomarna från denna framgångsrika taktik glömdes dock bort under de följande tjugo åren och resulterade i den förödmjukande reträtten vid Dunkerque i juni 1940. En förståelig avsky inför det första världskrigets åderlåtning innebar också att den gamla devisen att man bör förbereda för krig om man önskar fred förträngdes.

Vid krigsslutet i november 1918 omfattade den brittiska armén drygt 4,5 miljoner

män och kvinnor. Fem år senare hade numerären sjunkit till knappt 335 000. En utbredd krigströtthet rådde i landet, man ville överhuvudtaget inte tänka sig att ett liknande krig skulle kunna utkämpas i Europa, stora förhoppningar knöts till det nybildade Nationernas Förbund och försvarsutgifterna skars ned. Armén återgick till att sin sedvanliga uppgift som ansvarig för ordning och säkerhet i kolonierna.

Dannatt och Lyman hävdar att armén efter 1918 i stort sett valde att glömma lärdomarna från den framgångsrika offensiven i krigets slutskede. Man ville inte heller ens tänka sig möjligheten av att behöva sätta in trupp i ett framtida krig på den europeiska kontinenten, eftersom man ansåg sig ha fullt upp med att hitta tillräckligt med trupp för fredsbevarande uppdrag inom det brittiska imperiet. Arméledningen underlät också att utarbeta en doktrin för att klargöra syftet men en mekanisering av armén och pansarvapnets roll i framtida krigföring. Arméchefen Sir George Milne förklarade 1926 att ar-

mén inte ens förmådde mobilisera en armékår. I det sammanhanget konstaterar Dannatt och Lyman att den brittiska armén av år 2023 inte kan mobilisera en enda division....

Dannatt och Lyman urskiljer tre läger i den militära debatten under mellankrigsåren. I det första ansåg man att armén inte behövde förändras i någon större utsträckning och såg framför sig att pansartrupperna var till för att skydda infanteriet och hade ingen självständig roll att spela. Det andra lägret – reformivrarna – menade att infanteriet måste understödjas kraftigt av artilleri, pansar och flyg för att kunna angripa fienden på ett säkert sätt. De avvisade en exklusiv roll för pansarvapnet och menade att både infanteri och kavalleri måste motoriseras för att tillåta ökad flexibilitet på slagfältet. I det lägret återfinns sådana framtida generaler som Alan Brooke – arméchef under andra världskriget – Bernard Montgomery och Harold Alexander. Det tredje lägret bestod av vad Dannatt och Lyman kallar ”radikaler”, officerare som under första världskriget tjänstgjort i det nyinrättade pansarvapnet och som menade att ett framtida krig skulle avgöras av stridsvagnen med infanteriet i en underordnad roll. Till dessa ”mobilitetsapostlar” räknar de generalmajoren J F C ”Boney” Fuller, som gick i spetsen för arméns mekanisering och modernisering. Han utsågs till chef för Storbritanniens enda mekaniserade förband 1927 men tillträdde inte, eftersom han menade att han inte skulle kunna ägna sig helhjärtat åt utvecklingen av pansartrupperna på grund av den administrativa bördan att samtidigt vara chef för en infanteribrigad. En annan sådan ”apostel” var Basil Liddell Hart, som tjänstgjort på västfronten men som tog avsked efter kriget för att ägna sig åt att utveckla sina idéer om mekaniserad krigföring, bland annat som *The Times*’ försvarskorrespondent, och militärhistoriker. Den brittiska arméledningen

fann Fullers och Liddell Harts idéer om det mekaniserade kriget alltför teoretiska, samtidigt som de väckte stort intresse inom den tyska armén. I februari 1933, kort efter nazisternas maktillträde, menade arméchefen Montgomery-Massingberd att det sannolikt skulle dröja många år innan armén behövde utkämpa ett storkrig. Dannatt och Lyman menar att Fuller och sedermera Liddell Hart gjorde skada genom att alienera arméledningen och officerare annars sympatiskt inställda till en mekanisering av armén som en följd av deras orealistiska idéer om en armé med stridsvagnen som det främsta vapnet. Till Liddell Harts försvar får väl sägas att det var just hans idéer om pansarets framträdande roll som tyska armén omsatte så framgångsrikt i anfallet mot Frankrike i maj 1940. Ironiskt nog var han samtidigt negativt inställd till en roll för den brittiska armén på den europeiska kontinenten. Han bortsåg därmed från första världskrigets viktigaste lärdom att Storbritanniens fysiska säkerhet var intimt förknippad med den europeiska kontinentens säkerhet, en brist som Liddell Hart delade med flertalet politiker. Författarna framhåller samtidigt att armén under mellankrigsåren aldrig förmådde definiera ändamålet med mekaniseringen eller bestämma sig för om pansarförbanden skulle bestå enbart av stridsvagnar eller omfatta även andra vapengrenar. Den ekonomiska situationen i landet gjorde också att politikerna favoriserade det nyinrättade flygvapnet som argumenterade kraftfullt till förmån för bombflyget som nationens främsta försvar.

Ett år efter det nazistiska maktövertagandet presenterade en regeringskommitté en deprimerande bild av tillståndet inom det brittiska försvaret. Samtidigt som man utsåg Tyskland till Storbritanniens huvudsakliga potentiella fiende på lång sikt, ansåg man att det japanska hotet måste bemötas med tillmötesgående och vänskap. För det

tredje framhöll man att Indien utgjorde det största försvarsåtagandet inom det brittiska imperiet. Kommitténs rapport utgjorde startskottet för en kampanj till stöd för en utökad expeditionsstyrka om fyra infanteridivisioner, en kavalleridivision, två luftvärnsbrigader, en pansarbrigad och diverse stödförband. Regeringen beslöt dock att gemerparten av den ökade försvarsbudgeten till flygvapnet, delvis på grund av en ovilja att införa den allmänna värnplikten som en utökad expeditionsstyrka skulle kräva. Armén fick således endast ett tillskott om tjugo miljoner pund för den kommande femårsperioden. Det grundläggandet misstaget med den upprustningspolitik som sedan följde fram till krigsutbrottet var politikernas ovilja att planera för de ofrånkomliga markoperationer på den europeiska kontinenten som ett framtida krig skulle innebära. Författarna menar att andra världskriget bekräftade den strategiska, geopolitiska och tekniska naiviteten i motståndet mot ett försvarsåtagande på den europeiska kontinenten: föreställningen att marinen och flygvapnet skulle kunna försvara brittiska intressen i Europa var strategiskt naiv, oförmågan att inse att det vitala brittiska intresset av att försvara Belgien och uppmarksområdet till Engelska kanalen förutsatte en militärallians med Frankrike var geopolitiskt naiv, och tron på bombflyget som en ersättning för ett fungerande markförsvar var tekniskt naiv.

Resultatet av denna brist på beredskap för ett framtida krig innebar att den armé som transporterades till Frankrike efter krigsutbrottet i september 1939 bestod av illa utrustade medborgare i uniform som inte tränats i krigets metodik. Inte heller hade man under hela 1930-talet övat strid i förband på brigadnivå och därutöver. Det fanns heller ingen klar uppfattning om hur stridsvagnar skulle användas på mest effektiva sätt i strid. Den tyska pansaroffensiven genom

Ardennerna i maj 1940 tog också britterna på sängen och ledde till stora taktiska misstag. Efter några veckors strid kunde de brittiska och franska markstyrkorna till slut inte erbjuda något effektivt motstånd mot den tyska offensiven. Mellan 26 maj och 4 juni evakuerades 390 000 brittiska trupper och 170 000 franska trupper från Dunkerque i Normandie.

Drygt två år senare lyckades den brittiska armén besegra den tyska vid El Alamein. Dannatt och Lyman poängterar att denna seger inte var ett resultat av en anpassning till den tyska manövertaktiken utan berodde på överlägsenhet i eldkraft och utnötning av fienden med hjälp av stora tillskott av amerikansk materiel. För den brittiska arméns del hade man således inlett, och kom sedan att avsluta, andra världskriget utan en klart genomtänkt doktrin om hur ett krig till lands ska föras. Författarna menar att den militära planeringen under det efterföljande kalla kriget också utgick från idéer om överlägsenhet i eldkraft och positionsförsvar för att möta en sovjetisk invasion, inte helt olik tankandet bakom den franska Maginotlinjen. Först under kalla krigets slutskede på 1980-talet började man inom den brittiska armén tänka i termer av manövertaktik i stället för stationära positioner för att bemöta ett sovjetiskt anfall.

Dannatt och Lyman menar avslutningsvis att deras bok inte enbart är en uppgörelse med militärernas misslyckande med att förbereda sig för krig och det dysfunktionella förhållandet mellan politiker och militärer under mellankrigstiden. De menar också att denna epok kan tjäna som varnande exempel på vad som händer när statsmakterna, som skett efter Sovjetunionens fall, kraftigt drar ned på försvarsutgifterna till följd av idéer om en "peace dividend" och "historiens slut" i Francis Fukuyamas efterföljd. Författarna syftar förstas i första hand på

de drastiska nedskärningarna i den brittiska armén från 1990-talet och framåt. Men deras resonemang kan förstås lika gärna tillämpas på den svenska försvarspolitiken fram till den inledande ryska aggressionen mot Ukraina 2014.

Recensenten är jur och fil kand.